

Aino Suits

1941. aastal

Rutt Hinrikus

Aino Suits aastal 1947 (1949?). Foto: KM EKLA A-198-112

Päeviku teeb kirjanduseks selle avaldamine, ajalooallikaks aga aeg, millal ta on kirjutatud. Siiski ei ole päevaraamat kui inimlik kroonika oma olemuselt dokument ega ka ilukirjandusžanr, kuigi ta võib olla mõlemat. Intiimse dokumendina registreerib päevik autori tundeid ja läbielamisi, kavatsusi ja tegevusi. Sündmuste ülesmärkimine teeb sellest ajalooallika. Enamasti kirjutatakse päevikut ilma eesmärgita see trükki anda. Vabaduses kirjutatakse teisiti kui vangis, peites täiskirjutatud lehti ja kirjutades iga rida kui tunnistust või testamenti. Erinevalt kirjutatakse päevikut jõudeelu rahulikult kulgevas ajas või keset pöördeliste sündmuste keerist jne. Mälestused on kirjutatud tagantjärele, päevikut eristab mälestustest vahetu osavõtjapilk sündmustele, päevikupidaja ei tea veel, mis ootab ees...

Kui Aino Thauvón alustas oma päeviku-märkmeid, oli ta 15-aastane, Aino Suitsu viimane säilinud päevik on aastast 1964, siis sai ta 80.

Aino Emilia Thauvón sündis 9. novembril 1884 Haapajärvi kihelkonnas Pudasjärvil, mitte väga kaugel Oulust praost Emil Thauvóni peres, soomlasest isa ja rootslasest ema tütre. 19. sajandi lõpul olid kaks viimast Thauvónide sugupõlve juba soomestunud, paljud olid rootsipärase nimegi vahetanud Tavia'ks. Aino koolitee algas Mikkelis ja jätkus Helsingi gümnaasiumis. 1903. aastal sai temast Helsingi Ülikooli üliõpilane, kes õppis soome keelt, kirjandust, rahvaluulet ja etnograafiat. Aino Thauvón ja Gustav Suits tutvusid 1906. aastal, kui Aino oli *Kotikielen*

Seura 's Gustav Suitsu loengu kuulajate hulgas.

1911. aastal laulatas praost Thauvón abielupaariks oma tütre ja eesti noormehe, kes oli 1910. aastal lõpetanud Helsingi Ülikooli *cand. philos.* kraadiga ja kelle ees terendasid akadeemilise tuleviku väljavaated. Aino Suits lõpetas ülikooli samal, 1911. aastal magistrina. Esialgu elati noorte haritlaste üsna kasinat elu. Gustav Suitsule ei avanenud algul rohkemat kui koht Helsingi ülikooli raamatukogus ning seejärel Helsingi Vene Gümnaasiumis, mis ei olnud just see, mida ta oli lootnud. Aino ja Gustav Suitsu esiklaps tütar Maret sündis 1914. aastal. Aastast 1916 töötas Aino Suits Helsingi Ülikooli raamatukogus.

Koos tsaaririigi lagunemisega muutusid võimalused ja 1919. aasta novembris tehti Gustav Suitsule ettepanek tulla Tartu Ülikooli õpetama eesti ja üldist kirjandust. Ettevalmistusperioodi järel asus ta tööle 1921. aastal, kuid sobiv korter perekonna jaoks leiti alles 1924. aastal Vallikraavi tänavas ja seejärel kolis Aino Suits tütardega Tartusse.

Aino Suitsu viljakam eluperiood möödus kahe sõja vahel Tartus. Pärast seda, kui ülikoolis soome keelt õpetanud Hilja Kettunen oli siirdunud tagasi Soome, kinnitati Aino Suits 1. juulil 1924 Tartu Ülikooli soome keele lektoriks. Ta pidas soome keele loenguid nii algtasemel kui ka edasijõudjatele, tema soome kirjanduse kursus „Jooni uuemast soome kirjandusest” („*Piirteitä uuden aikaisesta suomalaisesta kirjallisuudesta*”) käsitles kirjanduslugu „Kalevalast” kuni uuema

kirjanduseni ning puudutas ka tõlkeprobleeme. Aino Suitsu suureks kiindumuseks oli teater. Et päästa Tartut teatriumbsusest, asutati Aino Suitsu ja teiste kultuuriinimeste algatusel Tartu Draamateatri Selts ja Teatrikunsti Stuudio, kus Aino Suits õpetas kõnetehnikat. Teatrikunsti Stuudio lõpetajate hulgas oli ka tütar Maret, kes töötas hiljem näitlejana.

Kohe Teise maailmasõja puhkemisel 1941. aasta juulikuu alguses lasid Nõukogude väed õhku Tartu sümboli Kivisilla. 12. juulil linn põles, öösel võttis tuld ka Aino ja Gustav Suitsu kodu Tiigi tänaval. Hävis kogu vara, kuid kõige valusamalt tabas Aino ja Gustav Suitsu käsikirjade hävimine. Tules hävis ka raamatukogu: Gustav Suitsu 6000 raamatut, 2000 Aino Suitsu raamatut ja umbes 2000 Aino Suitsu isale praost Thauvõnile kuulunud raamatut ning perekonna arhiiv.

1944. aasta veebruaris lahkus Aino Suits koos noorema tütre Helgaga Tartust Helsingisse, kust siirdus edasi Stockholmi. Gustav Suits järgnes aprillis, saanud rektor E. Kanti ametliku loa puhkuseks 15.03. kuni 15.04.1944, lahkus ta samuti Soome kaudu Rootsi.

Stockholmis töötas Gustav Suits Nobeli Instituudi stipendiaadina, Aino Suits õpetas paguluse algusaegadel rootsi keelt.

Gustav Suitsu surma järel, samal aastal 1956 lahkus ka vanem tütar Maret ja see puudutas Aino Suitsu eriti valusalt. Tema mälestustest ilmus aastal 1958 „*Tuntemani Eino Leino: kärsiva ihminen*” („Minu mälestuste Eino Leino. Kannatav inimene”) ja 1964 „Gustav Suitsu noorus kirjade, luuletuste ja mälestuste põhjal”.

Aino Suitsu elu möödus kõrvaltaataja pilgu jaoks ehk oma kuulsa mehe varjus, kuid see oli väga tegus ja vaimsalt aktiivne elu. Aino Suitsu on soojalt meenutanud paljud tema kunagised õpilased, näiteks on kiitust jaganud Paul Ariste, aga isegi karmivõitu hinnangute poolest tuntud Mart Lepik on ühes erakirjas nimetanud teda oma nooruse ilusamaks mälestuseks. Aino Suits on tegelaseks Elo Tuglase Tartu perioodi päevikus. Vastupidi pole see paraku mitte, sest Aino Suits oma Tartu perioodil päevikut ei pidanud.

Aino Suitsu päevikud on kirjutatud käsitsi eri paksusega vihikutesse tavaliselt soome keeles, esimesed pooleldi rootsi keeles. Kirjandusmuuseumi kultuuriloolises arhiivis on 25 päevikuvihikut, mis on muuseumi saadetud pärast Suitsude noorema tütre Helga Kangro-Suitsu surma Suitsude lapselapse, Helga tütre Marit Kangro poolt. Päevikud on aastaist 1903–1922 ja 1944–1964. Peale nende on veel üksikuid lehti ja üks erandlik vihik – see on nagu päevik ja ei ole

seda, on ilmselt kirjutatud ühe impulsiga, tagasiivaateliselt. Mõned säilinud üksiklehed samast aastast osutavad, et Aino Suits on 1941. aastal teinud päevikumärkmeid, mis ei ole säilinud.

Päevikuvihik, mille avaldame, kannab pealkirja „Aino Suitsu elamusi ja kogemusi kohutaval sõja-aastal 1941”. Sissekanne ei ole kuigi ulatuslik, on pigem emotsionaalne kui faktipõhine, ent annab edasi nende päevade atmosfääri. Sama vihik, milles suur osa lehti olid tühjad, on võetud tagurpidi kätte 1944. aastal ja kirjutatud veel paar lehte aktuaalset kroonikat.

Need lahtised lehed, mille kolmest sissekandest siinne on esimene, kajastavad nende aastate meeleheideid:

„Viimase sisse kandega 23.VII 1941. prof. Koppeli suvilas Järvel. Olen kui kisendav metsloom. Kogu mu olemus tõuseb saatusele vastu. Mind on surutud siia mõnusesse maaellu, kuigi tunnen vaid meeletut piina ja tühjust. Ma tahan karjuda ja oma saatusele vastu hakata. Tahan olla üheskoos oma saatusekaaslastega, kodutute ja õnnetutega, kellel ei ole kusagil magada ega midagi süüa. Ma tahan olla vaba ja õnnetu. Ma tahan oma õnnetuse vastu midagi teha. Ma tahan end kuristikust jälle püsti ajada. Tahan hakata ehitama ja tegutsema, vabalt mõtlema ja rääkima. Tunnen end siin hüljatuna ja võõrana, armuleivasööjana, käsist-jalust seotuna. Mul on tunne, otsekui oleksin tulnud maailma, kus ei ole minusuguseid, olen sattunud võõrale maakerale. Niisamuti tunnen ma, et mu armas Gustav on mulle võõras olend, teistest kiududest kokku pandud, veri tema soontes voolab teisiti. Mu hing hüüab vabadust, vabadust! Vabadust tunda, kõnelda, tegutseda, vabadust teha tööd ja teha head, vabadust mitte teha halba, mitte hävitada, tappa, mitte lüüa lüüasaanut, vaid tõsta ta üles. Mu hing hüüab vabadust olla inimene sel hirmsal piinade ajal. Mul on tunne, nagu oleksin maakeral üksinda.”

Päevikuvihik asub Aino ja Gustav Suitsu fondis: KM EKLA, f. 333, m. 154:1.

Rutt Hinrikus

(1946)

Lõpetanud Tartu ülikooli. Eesti Kirjandusmuuseumi kultuuriloolise arhiivi teadur. Peamine uurimissuund: 20. sajandi kirjanduslikud ja kultuuriloolised allikmaterjalid, sealhulgas eluloolised mälestused.

Aino Suitsu isakodus. KM EKLA A-198-59

Üliõpilasi ja õppejõude Aino ja Gustav Suitsu külalistena 1930-ndail aastail. Keskel (lilled ees) Aino Suits, kõrval paremal Gustav Suits. Vasakult teine samas reas Peeter Tarvel, kolmas Elsbet Parek. Ees paremal nurgas Oskar Urgart. KM EKLA A-37-5445